

АНТИКОЛОНІАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ РОМАНУ ДОКІЇ ГУМЕННОЇ «ЗОЛОТИЙ ПЛУГ»

THE ANTI-COLONIAL CONTEXT OF DOKIA HUMENNA'S NOVEL "THE GOLDEN PLOW"

Лаврусенко М.І.,

orcid.org/0000-0003-0052-5627

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української філології та журналістики

Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Д. Гуменна – українська письменниця-емігрантка. У вигнанні авторка написала багато художніх і науково-популярних творів про найдавніші сторінки минулого нашої батьківщини (повісті «Велике Цабе», «Небесний змії», «Епізод з життя Європи Критської», есеї «Благослови, мати!», «Родинний альбом», «Минуле пливе у прийдешнє», збірка мікронovel «Прогулянка алеями мільйоноліть» та ін.). У доробку мисткині є й твори, що змальовують життя України у 20–40-і роки ХХ століття – романи «Діти Чумацького шляху», «Золотий плуг», повість «Мана» та ін. Ці прозові здобутки письменниці правдиво відтворюють атмосферу радянської доби, тоталітарну систему, яка брала під контроль кожен вільний крок людини.

Показовим прикладом художнього осмислення буття творчої людини у підрадянській Україні є роман Д. Гуменної «Золотий плуг». Цей твір автобіографічний. Він має антиколоніальний пафос. Окремі сторінки долі мисткині прочитується в образі Гаїни Сай. Героїня захоплюється давніми цивілізаціями, багато читає. Її не приймає радянське письменницьке середовище, бо твори Гаїни не відповідають канонам соцреалізму. Дівчина не йде на компроміс з владою, тому самотня і позбавлена засобів для існування.

Суголосно змальовано й образ Миколи Мадія – студента-історика, який був звинувачений у буржуазному націоналізмі за дипломну роботу, присвячену скіфській добі України.

Події в романі «Золотий плуг» Д. Гуменна відбуваються в підколоніальній Україні 20–30-х років ХХ століття. Національно орієнтовані українці і прихильники радянської системи змальовані контрастно. Твір Д. Гуменної нативістський за своєю суттю. Головні герої опираються радянській колоніальній системі, вивчаючи свою культуру, історію. Через образи Гаїни Сай і Миколи Мадія авторка змальовує типове для радянської держави ставлення до інакомислячих людей. Змістом твору письменниця довела, що людині творчій з правдомовним характером ніколи не вдасться реалізувати себе в тоталітарному суспільстві. Цей висновок звучить як застереження. Отже, аналізований роман мисткині має антиколоніальне звучання.

Ключові слова: Докія Гуменна, роман, тоталітаризм, антиколоніалізм, діаспорна література, дохристиянська історія України.

D. Humenna is a Ukrainian émigré writer. In exile, the author wrote many works of art and popular science about the most ancient pages of the past of our homeland (the stories "Great Tsabe", "Heavenly Serpent", "Episode from the Life of Europe of Crete", essays "Bless, Mother!", "Family Album", "The past floats into the future", a collection of micro-novels "A walk through the alleys of millions of years", etc.). The artist's work also includes works depicting the life of Ukraine in the 20s-40s of the 20th century – the novels "Children of the Milky Way", "The Golden Plow", the novel "Mana", etc. These prose achievements of the writer truthfully reproduce the atmosphere of the Soviet era, the totalitarian system that took control of every free step of a person. D. Humennaya's novel "The Golden Plow" is an illustrative example of the artistic understanding of the existence of a creative person in post-Soviet Ukraine. This work is autobiographical. It has an anti-colonial pathos. Individual pages of the fate of the artist can be read in the image of Haina Sai. The heroine is fascinated by ancient civilizations, reads a lot. She is not accepted by the Soviet literary environment, because Haina's works do not correspond to the canons of socialist realism. The girl does not compromise with the authorities, so she is lonely and has no means of subsistence. The image of Mykola Madiy, a history student who was accused of bourgeois nationalism for his thesis on the Scythian era of Ukraine, is also depicted in the same volume. The events in the novel "The Golden Plow" by D. Humenna take place in sub-colonial Ukraine in the 20s and 30s of the 20th century. Nationally oriented Ukrainians and supporters of the Soviet system are depicted in contrast. D. Humennoin's work is inherently nativist. The main characters resist the Soviet colonial system, studying their culture and history. Through the images of Haina Sai and Mykola Madiya the author depicts the typical attitude of the Soviet state towards people with different ideas. The writer proved with her work that a creative person with a truthful character will never be able to realize herself in a totalitarian society. This conclusion sounds like a warning. Therefore, the analyzed novel of the poet has an anti-colonial sound.

Key words: Dokia Humenna, novel, totalitarianism, anti-colonialism, diasporan literature, pre-Christian history of Ukraine.

Постановка проблеми. Художні, публіцистичні, літературознавчі твори українських митців-емігрантів до і після Другої світової війни мають виразний антиколоніальний контекст.

Таке ідейне спрямування здобутків письменників-вигнанців породжене сумним життєвим досвідом, який вони здобули у першій половині ХХ століття в Україні, яка будувала, а потім

втратила свою незалежність, увійшовши до складу СРСР.

Представники «празької школи», МУРу, літературного об'єднання «Слово», Літературно-мистецького клубу імені Василя Симоненка – це автори, які народилися в Україні, добре знали специфіку життя в радянській державі. «Принади» тоталітарного ладу стали ключовою причиною виїзду національної інтелігенції за кордон. Представники першої хвилі політичної еміграції (серед таких варто назвати «пражан») були прихильниками Української Народної Республіки, вони переважно були воїнами, які відстоювали право нашого народу на власну державу, тому еміграція для цих людей стала порятунком від арештів і неминучої смерті. Друга хвиля виїзду національної інтелігенції за межі підрадянської України відбулася у часи війни із фашистською Німеччиною. Перемога СРСР у цьому збройному протистоянні означала, що імперська тоталітарна система продовжить тиск на інакомислячих, тому митці (і не тільки), котрі далі не хотіли жити в таких умовах, покинули країну.

Свою літературну долю наприкінці Другої світової війни вирушила шукати у Західній Європі, а згодом і США, й письменниця з Черкащини Докія Гуменна. Відомо, що вона пробувала заявити про свій літературний талант в радянській Україні, але твори авторки серйозно не сприймала критика. Правда про буття українського села в часи голоду й колективізації, яку авторка змалювала у своїх картинах, була розкритикована. Мисткиню охрестили «куркульською агенткою у літературі», що, зрозуміло, закрило їй шлях у письменницьку справу. Д. Гуменна шукала себе в різних професіях, зацікавилася археологією, зокрема матріархальною культурою доби Трипілля. Захоплення найдавнішими часами буття України з боку авторки було дуже серйозним. Вона студіювала фахову літературу, була учасником експедицій з дослідження трипільських поселень. Власні спостереження і прочитані наукові розвідки стали основою цілого пласту творів письменниці на тему національної праісторії. Це – повісті «Велике Цабе», «Небесний змій», «Епізод з життя Європи Критської», есеї «Благослови, мати!», «Родинний альбом», «Минуле пливе у прийдешне», збірка мікронovel «Прогулянка алеями мільйоноліть» та ін. Твори Д. Гуменної базовані на історичних, археологічних, культурологічних, мовознавчих розвідках. Вони доводять давність цивілізаційного буття на українських землях, є відповіддю тим «науковцям» радянської доби, які нівелювали і принижували наші культурні надбання.

Зауважимо, що згадані вище твори авторки були видані поза межами батьківщини. Усі вони покликані подолати колоніальні ідеї, які насаджувалися в Україні і за царських, і за радянських часів.

Однак не тільки проза письменниці про дохристиянське буття нашої землі має антиколоніальне звучання. У доробку Д. Гуменної є й твори, що змальовують життя України у 20–40-і роки ХХ століття – романи «Діти Чумацького шляху», «Золотий плуг», повість «Мана» та ін. Ці прозові здобутки мисткині правдиво відтворюють атмосферу радянської доби, тоталітарну систему, яка брала під контроль кожен вільний крок людини. Згадані твори не позбавлені автобіографізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Показовим прикладом художнього осмислення буття творчої людини у тоталітарній Україні є роман Д. Гуменної «Золотий плуг». Цей твір на змістовому і проблемному рівнях штрихово оцінений у монографії П. Сороки «Докія Гуменна. Літературний портрет» [11], статтях Г. Костюка [5], М. Мушинки [6], Т. Ніколюк [7], В. Пепи [8], А. Погрібного [9] та ін.

Зауважимо, що аналіз роману Д. Гуменної ґрунтуватимемо на висновках Т. Ємчук щодо антиколоніальних романів. Дослідниця підкреслює, що події у творах цього жанру змальовуються реалістично, вони відбуваються на території колонії, їм властиве засудження з боку автора дій колонізатора, зосереджено увагу на психології героїв, які борються з несвободою, актуалізовані нативістичні мотиви, за настановою на читача такі твори є творами-попередженнями, засторогою [4].

Постановка завдання. Завдання пропонованої статті – прокоментувати антиколоніальний контекст роману «Золотий плуг» Д. Гуменної.

Виклад основного матеріалу. «Золотий плуг» Д. Гуменної побачив світ 1968 року. Він з'явився у творчому доробку авторки у той час, коли вона активно писала науково-популярні твори про дохристиянське минуле України. Тема національного прабуття стала для авторки своєрідною мушлею, у якій вона ховалася від життєвих проблем. Прикметно, що занурення у світ минулого було рятівним колом для авторки і в часи життя в радянській Україні, і в еміграції. Роман «Золотий плуг» з'явився у діаспорному творчому доробку авторки після видання кількох художніх і науково-популярних творів на тему праісторії нашої землі (повістей-казок «Велике Цабе» (1952), «Епізод із життя Європи Критської» (1957), есею «Благослови, Мати!» (1966)) і тетралогії «Діти Чумацького шляху» (1948-1951), епістолярної

повісті «Мана», епічної хроніки «Хрещатий Яр» (1956), що змальовують драматичні картини буття нашого краю перед Другою світовою війною і в її період. Цей твір фактично є мистецьким відображенням двох важливих для авторки тем – багатого культурного минулого і трагічного сучасного України, яку колонізує радянська Росія. Важливо, що письменниця і далі буде висвітлювати ці проблеми у своїй творчості. Свідченням цьому стануть її есейні твори «Родинний альбом» (1971), «Минуле пливе у прийдешнє» (1978), казкова повість «Небесний змій» (1982), двотомне видання спогадів «Дар Евдотеї» (1990). Однак вкотре наголосимо, що роман «Золотий плуг» Д. Гуменної «сплітає» актуальні для мисткині теми. Він відображає складний спектр почуттів творчої правдомовної особистості у тоталітарному суспільстві.

У спогадах «Дар Евдотеї» авторка зізналася, що поштовхом до написання твору стала конкретна життєва ситуація, а саме: увага до авторки «одного читальника», який спостерігав за роботою дівчини в бібліотеці. «Мене зацікавив його погляд – запитальний і задумливий, до мене відкрито звернений... – зауважує письменниця. – Ніколи ми не заговорили, але була якась безмовна «комунікація» очима – з осені до самого літа 40-го року. Свої записки з того часу, що їх тоді назвала «Роман Синьої Панчохи», взято пізніше, в роках 1965–67 за основу роману «Золотий плуг» [2, с. 285–286].

Г. Костюк підкреслює, про роман має «оригінальну композицію», а тема твору – це «історія життя, діяльності і нездійсненого кохання двох молодих людей: студентки і початкуючої письменниці Гаїни Сай та студента історика, а пізніше молодого науковця Миколи Мадія» [5, с. 68]. Сюжет «Золотого плуга» – це дві паралельні оповіді про життєві пошуки творчих людей – Гаїни і Миколи, котрі часто зустрічаються у книгозбірні, думають один про одного, але не наважуються заговорити. Д. Гуменна називає свій твір «місячним» і «мовчазним романом», наголошує на автобіографізмі твору.

П. Сорока констатує: «Життя Д. Гуменної не можна розділити на біографію і літературну діяльність, оскільки це єдине ціле. Письменниця не мислила себе поза творчістю. Її біографія – це передусім її книжки. Важко знайти іншого митця, який би так самозречено, повністю і жертовно присвятив себе літературі» [12, с. 58].

Окремі сторінки долі мисткині прочитується в образі Гаїни Сай. Героїня Д. Гуменної – письменниця, яка шукає себе у цій професії. Її не

приймає радянське письменницьке середовище, бо твори Гаїни не відповідають канонам соцреалізму. Подібне пережила й Д. Гуменна. Авторка навчалася в Інституті народної освіти, заявила про себе як про талановитого правдомовного митця. Нариси письменниці «Ех Кубань, Кубань хлібородная!», «Листи із степової України» викликали критику радянських літературознавців. З фейлетоном «Проказы тєти Хиври» виступила газета «Известия» в 1923 році, «націоналістку» засудив С. Косіор на 14 партійній конференції Київщини. Це було тавро на літературній долі письменниці. Довелося Д. Гуменній вислухати і прочитати в пресі ще немало образ, довелося жити очікуванням арешту, прийшлося й розчаруватися в друзях. Вона перепробувала багато професій і скрізь відчувала себе зайвою й непотрібною.

У стані песимізму, депресії Д. Гуменна всетаки пробує знайти собі заняття до душі й разом з тим відмежуватись від радянської дійсності. Її порятунком стають книги. Письменниця читає художні й наукові твори, зокрема Роні Старшого, Г. Чайльда, Д. Фрезера, Люї Моргана, К. Грушевської та ін. Вона відвідує наради Археологічної комісії академії наук, буває на з'їздах Інституту археології, багато читає фахової літератури про знахідки трипільської культури на території України і навіть сама бере участь у розкопках трипільських поселень разом з відомими археологами П. Курінним, Т. Пассек, Н. Кордиш, В. Петровим.

Світ буття Гаїни Сай – це теж книги. Героїня не мислить свого існування поза бібліотекою. Вона – в постійному читанні й осмисленні української і світової літератури. Для дівчини красне письменство – то найвища любов: «Це бездонна криниця, що ніколи не відмовить цілючої води. Ця любов некорислива, не забирає душевних сил. Коли душа спустошена, затруєна, – пий із цієї криниці, там завжди знайдеться те, що сьогодні, як лік, потрібне» [3, с. 106]. Її вабить стихія художніх творів Т. Шевченка, Лесі Українки, М. Коцюбинського, В. Скотта, Стендаля, О. Дюма, О. Флобера, К. Гамсуна та ін. У завершених текстах цих авторів героїня бачить життєву правду, яку вона не може написати у своїх творах, бо соцреалізм потребує «сахаринового «позитивного героя» [3, с. 66]. Д. Гуменна описує міркування Сай-письменниці, яка складає план оповідання про голод у селі. У роздумах дівчини немає жодного сумніву в тому, що треба написати правду. Її тривожить лише те, щоб твір захопив майбутнього реципієнта: «Як із хаосу зробити таке читальне, щоб читач не міг відірватися?»

Як вмістити непокірний матеріал життя, щоб був підпорядкований законам композиції, а вдавався, як наче справжня реальність?» [3, с. 110]. У внутрішніх роздумах головної героїні прочитуємо позицію самої авторки, пережите і відчуте нею тоді, коли пробувала себе в письменницькій справі в більшовицькій Україні.

Доля Гаїни – прикрий приклад багатьох правдомовних творчих людей у радянському суспільстві. Провладна критика виштовхує її із письменницького середовища, змушує засумніватися в таланті, але й водночас працювати над собою: «Талант – він у неї маленький. Знання – вони бідні. Життєвості – ніякої. Успіхів – ні в чому. Скільки не пише – творів не приймають. Ні, не вдам так, як вони хочуть!» [3, с. 10]. Героїня загнана у безвихідь, але відмовляється жити за більшовицькими нормами. Оточення ставиться до дівчини з пересторогою. У розмові з Миколою Василь усіма силами намагається застерегти товариша від спілкування з Гаїною: «...кінчила... Літературний інститут... Ну, ще пам'ятає, що вона щось там надрукувала, щось із нею трапилось – неприємна історія... Чи то куркулька, чи то репресовані родичі... Словом, з підмоченою репутацією» [3, с. 23–24]. Негативні відгуки про дівчину Мадій почув і від аспіранта Інституту літературознавства Хацкельсона й критика Семена Талабуна: «Куркульське охвістя, рупор дрібної буржуазії, дрібнобуржуазна націоналістка» [3, с. 29], «Вона просто графоманка» [3, с. 30]. Псевдобомонд радянського письменства дратує, що Сай не пише про «перемоги» нової влади, а подає свої рефлексії на оточуючий світ: «Просто не розумію, як можна в добу соціалістичної реконструкції, в добу доблесті труда й героїства виписувати таку беліберду» [3, с. 30–31]. Однак серед критиків є ті, хто з розумінням ставляться до Гаїни. Журналіст Євген Цюрупа твердить, що Сай – «здібна дівчина... Тільки її зацькували отакі критики... Скільки її не лаяли, і вона на це все мовчить. Не відмежується, не кається...» [3, с. 31]. Така характеристика героїні відображає типову ситуацію, у якій опинилася українські митці у 30-40-і роки ХХ століття, котрі дозволили собі піддавати сумніву соцреалістичні канони.

Гаїна бідує. Саме такою є людина, яка опирається системі. Коло спілкування її обмежене – подружки Зіна і Соня. А інші порвали з дівчиною будь-які зв'язки, бо в неї батьки розкуркулені. Однак навіть самотність і голод не змушують героїню погодитися творити на замовлення. На пропозицію Зіни змиритися і виконати те, що

вимагають, заради заробітку, Гаїна реагує негативно: «Так, як вони вимагають на замовлення, – не хочу! Творчість – це як жайворонкова пісня. Вона виявляється, а не озирається, чи підходить якимсь талабунам у редакціях. Пташка співає пісню, своїм власним голосом. А як за чужими вказівками, відріж та додай, – то це вже не творчість» [3, с. 60]. Гаїна стійко опирається соцреалізму, що запанував у мистецькому середовищі. Його дівчина уявляє у вигляді хижого птаха, який заступає ясне небо. Але в героїні є захист-панцир, а «ланки цього панцеру складаються з непохитного відчуття правди, нечутливості до зневаг та упертої віри в себе» [3, с. 67].

Ті, хто на дружній нозі з радянською владою, живуть заможнo. Подруга Гаїни Соня разом зі своїм чоловіком Ушером має розкішне помешкання і помічницю по дому – жінку із села, родину якої розкуркулили. Описуючи шлях збагачення цієї родини, Д. Гуменна критикує нечесність здобуття матеріальних благ. Мисткиня показує, що нова радянська еліта нічим не відрізняється від багатіїв імперських часів. Зрозумівши, яким способом родина Ушерів нажила свої статки, Сай перестає з нею спілкуватися.

Рятівним колом для дівчини стає незнайомець, з яким вона часто зустрічається в бібліотеці. Це – Микола Мадій, студент-історик. Гаїна закохується в нього, мріє про спілкування. Прикметно, що такі прагнення має й сам юнак, але не наважується підійти до дівчини. Він переживає таку ж трагедію, як і Гаїна. Радянська система позбавляє Миколу Мадія можливості реалізувати себе в улюбленій справі. Випускник історичного факультету захопився скіфською добою України, прагнув правдиво змалювати найдавніші сторінки нашої історії, показати зв'язок часів, довести культурну єдність давніх скіфів, запорожців і сучасних йому українців. Свою дипломну роботу він ґрунтував на Біблії, працях Геродота, М. Грушевського та інших авторитетних фахівців, однак історична правда, що нівелювала минуле титульної нації – росіян, не потрібна була більшовицькій владі й героя позбавили права займатися науковою роботою.

Як і Гаїна у художніх творах, так і Микола у своїх наукових студіях дотримується правди. Мадієвій оцінці піддаються суспільна організація кочовиків, їхні звичаї, традиції, зв'язок з народами Індії, Кавказу, Персії. Об'єктивністю відзначається систематизація наукових знань щодо спірних питань історії скотарів: «Ні, мабуть, мають слушність ті, що вважають їх зайдами з Азії, іраномовними кочовиками. Десь з'яви-

лися, побули і так само раптово десь поділися. Вважається, що їх поглинуло слов'янське море й у ньому вони розплилися, безслідно зникли» [3, с. 17]. Правдивість цього художнього висновку, цитуючи Геродота, підтверджує Н. Полонська-Василенко: «Геродот був у Ольвії, бачив там скитів і писав, що скити прийшли з Азії і вигнали кіммерійців» [9, с. 57–58]. Сучасний дослідник О. О. Чайченко також твердить: «У скитський час на всій території України не відбулось змін археологічних культур привнесенням їх зовнішніми носіями. Відбулося взаємне проникнення культур на місцево-регіональному рівні в процесі розвитку» [12, с. 256].

Микола осмислює загальні тенденції розвитку скіфського суспільства, міркує над археологічними знахідками прадавньої доби, висловлює, зокрема, свої думки щодо одягу, зброї, кінської зброї. Стиль викладу позиції героя нагадує науково-популярні твори Д. Гуменної. Читаючи у книгозбірні монографії та звіти про золоті скарби скіфів, їхній побут, герой белетризує ці відомості: «Ті, що жили в часи висипання могил, мали дуже комплексне побутове устаткування, високу техніку обробки шкіри, металу, дерева, складні й розвинені ритуали та міти. Друге, що вразило дослідників, – надзвичайно високий естетизм, що ним був перетканий увесь побут цих людей. Немає речі, щоб не була прикрашена» [3, с. 74]. Коли ж Мадій від відтворення чужих думок переходить до власних, то вони доповнюються ще й оригінальними висновками щодо зв'язку скіфів з реаліями української історії: «Або ж одежа: та хіба ж на цих золотих і електричних вазах не відтворено наших дядьків, – з бородами, з башликами, у шараварах, сачках?» [3, с. 18]. Микола також проводить типологічні паралелі між скіфами й запорожцями, порівнюючи військову спритність та традиції. У цьому випадку висновки героя наслідують позицію М. Грушевського, який вказував на ідентичність звичаю побратимства у скіфів і козаків [1].

У внутрішніх роздумах Мадія присутні лінгвістичні спостереження, які доповнюють висновки героя щодо скіфської доби. Вони побудовані, як і в інших творах письменниці, на типологічному зіставленні фонетично та лексично близьких слів різних мов, на пошуку рідно- та різномовних синонімів, що слугують героєві матеріалом для пояснення значення слова чи його етимології. Авторка пише: «На Миколину думку, то що за різниця між словами скотар і скит? Може це й є значення цього слова, що об нього розбивають собі лоби вже ціле століття вчені? То, мабуть, скити –

як звали їх греки, саки – як звалися вони у персів, аскгузаї – як вони були відомі в Передній Азії та Месопотамії, чи ашкеназ – як звала їх Біблія, все це однаково шкірятники...» [3, с. 28].

Оцінка історії Скіфії головним героєм роману простежується й на рівні міфології. Її осмислення відбувається за тією ж схемою, що й історії та археології. Микола спочатку констатує відомості про віру і богів скіфів, коментує їх, а потім пропонує власне бачення, проводить оригінальні паралелі із традиціями та віруваннями українців. У його міркуваннях досліджено, наприклад, зв'язок між легендами кочових народів, зокрема скіфським богом Аресом і слов'янським Ярилом та ін. Також Мадій по-своєму трактує символіку відомої скіфської легенди про золотий плуг, золоте ярмо, золоту сокиру й золоту чашу: «Плуг і ярмо – символ орачів-хліборобів, що орали волами. Сокира – символ приходців-«бронзовиків», що розсіялися по мапі Євразії із своїми сокирами-зброєю. Чаша – символ кровної спорідненості народу, що витворився з усіх цих метаморфоз на державотворчих антських дріжках» [3, с. 148].

Основні форми викладу вищевказаного матеріалу – внутрішнє мовлення, авторська оповідь, проте разом з цим Д. Гуменна вдається й до «відкритої», діалогічної рефлексії (комунікативний рівень) подій скіфської доби. Така форма викладу простежується тоді, коли Микола розповідає своїй подрузі Майї казку про амазонку, коли разом з археологом Тарасом та його дружиною Аріадною шукає типологічну близькість між культурою трипільців, скіфів і сучасних українців. Авторка веде також уявний діалог зі своїм героєм, акцентує, повертає його увагу в потрібне русло, наприклад: «Сором, тобі, Миколо, що ти втямиш, чому це так. Хіба ти забув стародавній переказ про своє походження від спільного предка? Кожна дитина знає, а ти забув її. То слухай же!» [3, с. 125].

Прикметною ознакою роману є пошуки паралелей між сучасниками й далекими кочовиками, радянською дійсністю і скіфською добою. Микола ототожнює себе зі скіфським ватагом Мадієм, свою ж кохану Гаїну Сай відносить до нащадків славетного царського роду саїв. Такі паралелі стають поштовхом до розвитку сюжету твору, але, якщо подивитися системно, то вони є символічними, адже молоді люди країни Рад хочуть відшукати своє коріння, дослідити історію своєї землі. І Микола, і Гаїна, як уже вказувалося, відчувають свою зайвість у суспільстві. Це зовнішні ототожнення. Внутрішні ж, пов'язані із суспільними процесами в сучасній Україні

й Україні скіфської епохи, передаються у процесі роздумів Мадія над добою кочовиків. Міркуючи над прізвиськом Гаїни, Микола бачить трагедію особистості в радянському суспільстві: «Сай! Дві з половиною тисячі років – досить часу, щоб перетворитися із степової принцеси на куркульське охвістя» [3, с. 32]. Та і його доля виявляється не кращою, бо його дипломна робота оцінена так: «Буржуазний націоналізм, рабське наслідування ворожих концепцій контрреволюційного історика Михайла Грушевського...» [3, с. 162]. Мадій відчуває справжню суть радянської влади. Автор зазначає: «Скіфська аристократія була дуже жорстока... Вони чомусь нагадують Миколі нашу партійну аристократію, різних князків-секретарів райпарткомів» [3, с. 144]. Порівняння героя часто звучать навіть іронічно: «Тепер ще й про рабовласницьку природу Скитії подати, за вказівками мудрого нашого вождя товариша Сталіна... Що ж ті раби у Скитії робили? Ні міст, ні кол-

госпів не було, Біломорканалу скити не будували даровою силою тисяч рабів...» [3, с. 207].

Висновки. Фіналізуючи, зауважимо, що події в романі «Золотий плуг» Д. Гуменна відбуваються в підколоніальній Україні 20-30-х років ХХ століття. Національно орієнтовані українці і прихильники радянської системи змальовані контрастно. Твір Д. Гуменної нативістський за своєю суттю. Головні герої опираються радянській колоніальній системі, вивчаючи свою культуру, історію, а, отже, підкреслюючи самотність, неповторність духовних цінностей своєї нації. Через образи Гаїни Сай і Миколи Мадія авторка змальовує типове для радянської держави ставлення до інакомислячих людей. Змістом твору письменниця довела, що людині творчій з правдомовним характером ніколи не вдасться реалізувати себе в тоталітарному суспільстві. Цей висновок звучить як застереження. Отже, аналізований роман мисткині має антиколоніальне звучання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Грушевський М. Ілюстрована історія України. К.: Наукова думка, 1992. 543 с.
2. Гуменна Д. Дар Евдотеї. Книга друга: Іспит пам'яті. Жар і книга. Балтимор–Торонто: «Смолоскип». 1990. 346 с.
3. Гуменна Д. Золотий плуг. Нью-Йорк. 1968. 292 с.
4. Ємчук Т. Типологія художнього осмислення тоталітаризму в антиколоніальній прозі другої половини ХХ століття (романи Р. Іваничука та Г. Гріна): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.05. Тернопіль, 2007. 20 с.
5. Костюк Г. На перехрестях життя та історії: До 70-річчя життя і 50-річчя літ. діяльності Докії Гуменної. *Сучасність*. 1975. № 3. С. 52–71.
6. Мушинка М. П'ять разів «похоронена», а все ж таки жива. *Сучасність*. 1995. № 4. С. 139–143.
7. Николук Т. Інтертекстуальні особливості роману Докії Гуменної «Золотий плуг». *Мова і культура*. Вип. 11. Т. XIII (125). К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2009. С. 46–52.
8. Пепа В. Воскресіння Докії Гуменної /Гуменна Докія. Дар Евдотеї. К.: Дніпро, 2004. С. 5–18.
9. Погрібний А. Повернення Докії Гуменної. Українське слово : хрестоматія укр. літ. та літ. критики ХХ ст. : у 3 кн. К.: Рось, 1994. Кн. 2. С. 444–453.
10. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. Т.1. До середини XVII століття. К.: Либідь, 1992. 640 с.
11. Сорока П. Докія Гуменна. Літературний портрет. Тернопіль: «Арій», 2003. 495 с.
12. Сорока П. На сторожі правди і любові. *Дивослово*. 2004. № 5. С. 57–62.
13. Чайченко О.О. Укри – арії. Дослідження родоводу українців. К.: Варта, 2003. 301 с.